

NYMBURK 2. 5. 1945..

Nymbursko se svým spontánním vystoupením proti nacistům dne 2. května, kte bylo inspirováno i vědomím silně rozvětvených a dobře organizovaných složek o poru, zapsalo do historie odboje. Přerovské povstání z 1. května 1945, ještě l vavě potlačené, bylo první, Nymburk byl druhý, ale zde se již revoluční orgány uje dnem 2. května výkonné moci. (K historii těchto odbojových organizací se ješ vrátíme.)

Když 2. května vypukly v Nymburce, následně v Poděbradech a dalších místech okresu spontánní demonstrace, objevila se záplava čs. vlajek, byly strhávány net přemalovávány německé nápisy, v centru se shromažďovaly zástupy lidí. Žele niční dílny v Nymburce vstoupily do stávky, jejího vedení se ujala revoluční závod rada v čele s J. Lašmanem, M. Grohem a J. Hamrem. Revoluční okresní národ výbor (RONV) byl nucen fakticky vystoupit z ilegality a postavit se do čela tohoi dění, ačkoliv pro celostátní povstání nebyl vydán signál. V. Boháč obdržel zprávi že do Nymburka směřuje jičínské gestapo, aby revoluční výbuch potlačilo. Sam by již nestačilo, ale v městě byla silná posádka wehrmachtu. Proto se představitelé RONV v čele s plk. Nouzákem odebrali na velitelství německé posádky do hctelu Praha (Grand), kde jednali s německým majorem Prinzem. Dosáhli dohody že se wehrmacht, která již zahájila obsazování strategických míst (např. pošty, stáhne do kasáren a nebude vysílat hlídky do ulic.

Mezitím „vyšetřovali“ nymburské události v úřadovně okresního hejtmana ges tapáci. Boháč se tam dostavil až v závěru, kdy hejtman Josef Bažant, který byl rov něž do odboje zapojen, dosáhl kompromisu. Slíbil odstranění čs. vlajek a obnover německých nápisů, gestapo propustilo jednoho zatčeného a vzdalo se represiv ních opatření. Hejtman vydal k provedení dohody vyhlášku – již jen českou – v ní: otevřeně vyslovil dočasnost pokynů. Boháč a Tyll následně promluvili na několika místech ke shromážděným občanům, informovali o dohodách s Němci a vyzval ke kázní. Bylo to ve smyslu instrukcí, které Boháč obdržel u Svijan.

Dne 4. 5. 1945 byl Boháčovi doručen písemný vzkaz z 3. 5. s výzvou k přípravě osvobozovací akce a k mobilizaci vybraných skupin, a to jakmile bude vydáno heslo: „V boj proti okupantům a zrádcům – Krystal“.

Následující den se však situace znovu zdramatizovala v důsledku vypuknutí povstání v Praze. Do služby byli povoláni všichni členové Matkovy skupiny sokolské mládeže, dále skautská skupina O. Hamtíla a Kremlova skupina DTJ, na nymburské poště skupina Jurečkova a Bendlova, do pohotovosti byli uvedeni hasiči, policie, četnictvo – a samozřejmě vojenský oddíl R. Turka. Na náměstí se znovu shromáždili občané před budovou Okresní záložny hospodářské, kde sídlil již od 2. 5. 1945 revoluční ONV. Skupina německých vojáků však vnikla do budovy a zadržela tam všechny přítomné. Po dvou hodinách se němečtí vojáci stáhli. Členové RONV vyšli před budovu, na které znovu zavlála čs. vlajka. Tento okamžik pozdravil V. Boháč plamenným projevem, ale ještě než dokončil, byla jeho slova přerušena střelbou, která mířila na vlajku. Plukovník Otto, který převzal velení nad posádkou, na zákrok Boháče další střelbě zamezil. Mezitím již na okrese propukla četná bojová střetnutí, největší a nejvýznamnější, která přímo pomohla Pražskému povstání, na Loučeňsku. Další větší boje se odehrály u Zátarasů na silnici z Poděbrad do Prahy u Kerska, kde padli 4 naši bojovníci, a u Dymokur a Dlouhopolska na Královéměstecku (rovněž 4 padli).

V samotném Nymburce a ve většině obcí okresu již zcela otevřeně řídily veškeré dění revoluční orgány NV. Byli sesazeni a zajištěni Němci i kolaboranti v důležitých místech (pošty, železnice) a jmenováno nové české vedení. Orgány RONV zajišťovaly pořadatelskou, strážní, zásobovací i kurýrní službu, během níž byly dvě spojky (Emil Schreuer a Antonín Novotný) zadrženy a zastřeleny. Dne 8. 5. 45 byla německá posádka v Nymburce vyzvána k jednání, k němuž se plukovník Otto dostavil do sídla RONV. Po ostré výměně stanovisek nacisté souhlasili s kapitulací, ale odložili realizaci na 9. 5. časně ráno. V noci však město s lehkou výzbrojí opustili směrem na Český Brod. Hlídky RONV jim nebránily, protože bylo zřejmé, že daleko nedorodou. Další menší skupiny prchajících nacistů zajímaly ozbrojené oddíly RONV.

Dne 10. 5. před 7 hod. ráno vstoupili do města první krasnoarmějci, nadšeně vítání veškerým obyvatelstvem.

MILAN JEŘÁB

ČESKÉ NÁRODNÍ POVSTÁNÍ V KVĚTNU 1945

Publikace se zabývá líčením bojů povstaleckých jednotek v rámci ČNP, přičemž se soustřeďuje na průběh povstání v Praze a blízkém okolí. Většinou popisuje, konstatuje, a v tom je její přednost. Snaží se i naznačit širší společenský rámec a politické souvislosti, někde i hodnotit, ale v tomto směru je výsledek méně zdařilý, což je zřejmě ovlivněno možnostmi omezeného rozsahu příslušných pasáží, ale především výběrem podkla-

dových materiálů, jejichž soupis, bohužel, chybí.

Za diskutabilní nutno pokládat i kapitulu „Podíl jednotlivých skupin... na přípravě povstání“, kde autoři unikly některé základní skutečnosti. V rozporu s historií líčí např. vytvoření ČNR bez zástupců nekomunistických politických stran, jmenuje jen KSČ, ROH i různé revoluční skupiny a jako jediného místopředsedu uvádí komunistu J. Smrkovského. Opomíjí, že již v prvním veřejném prohlášení ČNR z 5. 5. 1945 „LIDE ČESKÝ!“ jsou uvedeni další čtyři místopředsedové ČNR s výslovným označením politické příslušnosti: dr. Josef Kotrlý za soc. dem., Vilém Schaffer za katolíky, doc. dr. Otakar Machotka za nár. soc. a ing. Jaromír Kafka za zemědělce. Také charakteristiku práce ČNR, jejího vztahu k ostatním složkám odboje, a zejména vojenskému velitelství BARTOŠ ALEX možno pokládat jen za jeden z více pohledů na historii těchto složitých revolučních vazeb, které již tehdy byly v pozadí ovlivňovány aspiracemi na poválečné mocenské uspořádání. Je známa řada pohledů jiných, odlišných. Zde se opět postrádá seznam použité literatury, který by mnohé napověděl.

Je ovšem jisté, že při líčení jednotlivých bojových akcí nemohlo být řečeno vše, podchyceny veškeré údaje, podána vyčerpávající charakteristika hlavních událostí a vše popsáno s naprostou přesností. Např. revoluční události na Nymbursku probíhaly od 2. 5. 1945 poněkud jinak, než jak je uvedeno na str. 21. Zejména neodpovídá, že „se podařilo dojednat s místním německým velitelem úplnou kapitulaci nymburské posádky, která 7. května složila zbraně...“ atd. Je to opět otázka pramenů, z nichž autor čer-

pal. Zřejmě opomněl práce V. Boháče, J. Ježka, P. Hložka a dalších vedoucích místního odboje. Proto se ani v kapitole „První ozbrojené vzpory“ vůbec nezmiňuje o bojích partyzánské brigády JABKENICE v milovickém prostoru, která za cenu 34 padlých a dalších obětí z řad civilního obyvatelstva zabránila odjezdu německé vojenské techniky proti Pražskému povstání. Chybí i zmínka o působení brigády NÁRODNÍ MSTITEL na Mělnicku, rovněž významné pro povstání v Praze apod.

Tyto připomínky však nelze pokládat za absolutní. Vycházejí další práce a přináší zpřesnění mnohých údajů, nové informace, nové pohledy, někdy ovšem i nové omyly. V tomto kontextu nutno práce PhDr. Miroslava Mudry hodnotit pozitivně, a to zejména pro výstižný popis vojenských operací v Praze a charakteristiku obtíží i chyb, s nimiž se nedostatečně vyzbrojené a cvičené, často i izolované odbojové jednotky musely vypořádat. Naznačuje, jak politické i vojenské velení jen velmi svízelně dosahovalo celkové součinnosti a nezbytné koordinace alespoň v hlavních směrech svého revolučního působení. Poukazuje i na negativní dopady velmocenského soupeření Spojenců - na otázky vytýčení sfér vlivu a linie dotyku spojeneckých armád, dodání zbraní, bojové vystoupení Vlasovců atd. Podaný obraz ČNP pak celkově vyznívá jako výraz jednotné, spontánní vůle všech našich občanů přispět k osvobození vlastními silami.

Kniha, kterou vydalo Ministerstvo obrany - Generální štáb AČR ve spolupráci s ČSBS k 50. výročí ČNP, má 105 stran, obsahuje 31 fotografií a 6 map s vyznačením bojových situací.

MILAN GRUS

NO 13/95
27.6.95
VZPOMÍNKA NA DR. K. LAGUSE

se zastupitel Národního výboru objevil se na balkoně.

Poručík Fjodor Fjodorovič Filipčuk přišel k lidu řeč, v níž zdůrazňoval věrné přátelství a spojenectví mezi Rusy a Čechoslováky a že se všichni musíme ruku v ruce přičinit, aby pevný svazek všech slovanských národů nikdy nebyl rozbit.

Předseda Národního výboru Ing. V. Boháč poděkoval ruský představitelům Rudé armády a ve svém projevu zdůraznil, že Československý lid nikdy nezapomene, že slavná Rudá armáda osvobodila nás z nacistické poroby. Oba projevy tluočil spoluobčanům p. Krubert.

Lid provolával znovu a znovu slávu Rudé armádě, Sovětskému Svazu a maršálu Stalinovi. Poručík Fjodor Fjodorovič Filipčuk provolával slávu Československé republice a prezidentu Benešovi.

— al —

Riegrovo náměstí bojištěm.

Tribuna královského města Nymburka a jeho celého okolí byla ve vzrušujících dnech středem událostí. Ještě nejsou podrobné zprávy o hrdinských výkonech nymburských bojovníků ve vnějších oblastech města ani jim podobné v nejbližším okolí, ale i střed města se stal bojištěm v pravém slova smyslu. Středeční dopoledne tak nabitě událostmi v naší vlasti, mělo své vyvrcholení i zde.

Po 10. hodině počaly projížděti první kolony zvrhlých Němcourů, kteří v bezhlavém úprku hledali záchranu. Hrdá kdys armáda, terorizující celou Evropu, zhroucena, s opovržením celého kulturního světa, prchala před okamžitým trestem. První auta projela náměstím. Pro nějakou poruchu se celá kolona zastavila. Nebylo ani třeba nijak hrozit a již dostávají naši lidé do rukou zbraně.

Docela ochotně. Žádný odpor. Také ochotně opouštějí vozy a řadí se se zdviženými rukama do útvarů. Naši lidé je odvádějí. Další a další auta se vyprazdňují a přecházejí do majetku osvobozující armády. Lidé, bohužel, se zvědavě kupí, nastává rušno. Pohotově však zasahuje místní rozhlas a nařizuje vyklidit náměstí. Nastupují hasiči, označené jednotky a uvolňují střed náměstí. Stále a stále projíždějí kolony, další jsou pouze odzbrojovány a bezmocně posílány pryč. Jaké ponížení pro zvrhlé a panovačné německé vrahy, pokojných lidí.

Naši chlapi dostávají do rukou zbraň. Mají něco v ruce. Byli by se bili třeba holými pěsti, ale nyní měli pěstě mocnější. Tím, čím vládli Němci, tím byli zdeptáni. I zde okusili pádnost svých zbraní. Automatické pistole, pušky a pancéřové pěsti ozbrojili Nymburáky. Nyní si už hned tak netroufali uniknout. A přece. Hlídky v rohu náměstí u lékárny hlásí blížící se pancéřový vůz. Ještě nedoznaly hlasy a již zapraskaly suché výstřely. V panickém strachu posádka pancéře páčila proti našim lidem. Padly první výstřely proti. Stateční naši muži konečně promluví. Obrněný vůz však šiléným letem projel náměstím, střelje na všechny strany a škoda, ujel. Nedojel však daleko, za městem byl přece jen zneškodněn a posádka stihla zasloužená odplata. Bohudíky, že jen škráby ve tvářích a na koleně statečných chlapců byly výsledkem neohrožených jejich bojových akcí. Staletí se neozývala náměstím bojová střelba, středa 9. května 1945 měla svoji hrozivou, krvavou i slavnou historii, která svědkům nevytizí z paměti, příštím generacím bude vypravována jako hrdinné přispění na obranu našeho staroslavného města.

ms.

Doriny národního výboru ze dne 11.5.1945

Osvobození okresu v květnu 1945 zaplatilo životem mnoho občanů

Počátky květnového povstání na Nymbursku

Touha po osvobození vlasti od německých okupantů v okrese naplno propukla ve středu 2. května 1945, když došlo ke stávce zaměstnanců železničních dílen v Nymburce. Aktivní vystoupení českého lidu provázelo strhávání a přemalování německých nápisů a vyvěšování československých státních vlajek. Tehdy vystoupili z ilegality představitelé odboje, kteří založili Okresní národní výbor, jehož organizační struktura byla v obecnějším rámci vytvořena již v předšlých dnech. Do čela výboru se postavil ing. Viktor Boháč. Po obdržení zpráv o situaci v Nymburce se k otevřenému odporu připojili také obyvatelé Poděbrad.

V Nymburce místní německé četnictvo samozřejmě nastálo situaci nevívalo, a proto již v odpoledních hodinách přinutilo některé obyvatele ke spuštění československých vlajek a obnovení dvojjazyčných nápisů, což se podařilo pouze částečně, neboť většina Čechů přistupovala k nařízením velice liknavě. Nepatrně odlišnější situace nastala v Poděbradech, kde se již od tohoto dne snažili představitelé nově ustaveného národního výboru jednat s velitelem německé posádky na zdejším zámku pplk. Schusterem.

Tehdejší prozatímní okresní velení československé armády v čele s gen. Mrázkem si uvědomovalo vážné nebezpečí, které v sobě nesla koncentrace silné německé posádky přibližně o 3000 mužích v Milovicích, z nichž podstatnou část tvořily jednotky SS a elitní oddíly Wehrmachtu. Patrnou vojenskou převahu protivníka ještě zesiloval nedostatek zbraní, kterou mělo tehdejší povstalecké velení k dispozici. Nehledě na zprvu roztroušené partyzánské jednotky v okolí Loučeně nebyly k dispozici žádné organizované jednotky, které by bylo možné

oddílem. Muniční sklad byl okamžitě zajištěn jednotkou s velitelem a čtyřiceti muži ve zbrani.

Velící generál německé posádky v Milovicích vyslal v noci ze soboty na neděli na průzkum dva obrněné automobily, neboť neměl žádné zprávy o panující situaci. Němečtí vojáci, kteří nevěděli, že sklad munice u Jiváku je již v rukou Národního výboru, padli snadno do zajetí a pancéřové vozy jim byly zabaveny.

Patrně díky této akci se německé velení v Milovicích dozvědělo, jaký je skutečný stav. Čeští poštáři již od počátku povstání odposlouchávali vojenskou komunikaci, díky čemuž se představitelé Národního výboru v Loučeni dozvěděli o vyslání silného vojenského oddílu, který měl u Jiváku zajistit pořádek. Úkolem bylo pověřeno pozemní zabezpečení nechvalně známé eskadry střemhlavých bombardérů Immelmann, jež tehdy byla po ústupu posádkou ve Štrakách.

Velitel letecké jednotky plk. Hans-Ulrich Rudel, nositel nejvyššího německého válečného vyznamenání Rytířského kříže s dubovými ratolestmi, meči a brilianty, který se "proslavil" nejen za války, ale i v poválečné době jako vojenský poradce některých fašistických režimů v Jižní Americe, vyčlenil pro akci 4 tanky typu PzIVH a přibližně 100 vojáků, z nichž část tvořili jako dobrovolníci letci. Ti již neměli na čem létat, neboť probíhala systematická likvidace všeho letuschopného.

Po obdržení této zprávy se rozhodlo vedení Národního výboru okamžitě sklad opustit. Při ústupu se část českých jednotek dostala do kontaktu s nepřítelem. Ten následně pronikl do Loučeně, kterou terorizoval, což stálo život 6 mužů, z nichž jeden byl ještě školákem.

Po ukončení bojů odvezli Němci 41 obyvatel jako rukojmí na letiště Rožďalovic.

jetí. V postupu jim ovšem bránily silniční zátarasy a barikády zbudované na důležitých silnicích.

Jeden ze zátarasů postavili vlastenci v Dlouhopolsku. Zde došlo ke střetu kolony 20 plně obsazených nacistických nákladních automobilů, jejichž osazenstvo pod pohrůzkou donutilo obránce zátarasy odstranit. Po jejich odjezdu byla ovšem barikáda opět postavena. V této vesnici zahynuli během povstání tři lidé

Nejdůležitější překážku na silnicích v okrese ovšem postavili vlastenci ze Sadské a přilehlých obcí v lese Kersku, která měla zabránit posílení německých jednotek v bojující Praze. Dlouho plnila svou funkci, když obrátila několik kolon k ústupu, ovšem v pondělí 7. května došlo k ostrému střetu mezi obránci a postupující kolonou obrněných vozů, při kterém padli tři obyvatelé Sadské a jeden z Třebestovic. Němci podle dobových pramenů ztratili jednoho mrtvého a jednoho raněného. Vzhledem k tomu, že německá jednotka nemohla projet, vynutila si pod hrozbou zničení města Sadské přístup k Praze. Po složitém jednání byl nakonec dohodnut odjezd německých jednotek přes Třebestovice a Nymburk.

K těžším bojům došlo v pondělí a úterý 7. a 8. května také v Rožďalovicích, kde padlo 6 místních. Situaci zde zklidnil až příchod Rudé armády 8. května, která nacisty odzbrojila.

Osvobození někde přišlo již osmého

První spojenečtí vojáci v okrese se objevili kolem půl sedmé ráno v úterý 8. května v Sadské. Nešlo ještě o přímé osvoboditele, ale o kolonu šesti amerických průzkumných vozidel s bílou vlajkou, které vezly parlamentáře US Army k jednání s maršálem Schoernerem do Lázní Velichovek. Bez zastavení projela tato kolona také lázeňským

charakteru. Zejména byly aktivovány skupiny ozbrojeného odboje na železnici. Za nejdůležitější bylo považováno přerušení tratí spojující Milovice s Lysou nad Labem a dále odbočky z Lysé na Prahu a Všetaty. Neaktivnější bylo odbojové hnutí ve Staré Boleslavi a okolí, jehož členové se výrazně zasloužili o to, že vlaky s německými soupravami po opuštění Lysé v důsledku diverzní činnosti nemohly pokračovat do určených cílů. Husarský kousek se odbojářům podařil 8. května, kdy zablokovali mezi Lysou nad Labem a Starou Boleslaví 2 pancéřové vlaky, nákladní vlak s 19 tanky, které mohly sjet kdekoliv, pancéřovou drezinu a nemocniční a obytný vlak. Dohromady mohly transporty čítat přes 150 železničních vagonů.

Oslavy vítězství zkalila přestřelka

Památého 9. května došlo ke kapitulaci německých vojsk a také k osvobození celého okresu Nymburk. Bohužel některé ustupující jednotky okupantů ještě ukázaly své zuby a v Poděbradech došlo k naprosto zbytečné přestřelce, kterou vyprovokovali Němci.

Lázeňským městem projížděli již od rána všemi možnými směry sovětsí vojáci. Kolem jedné hodiny odpoledne ostřelovali někteří příslušníci jednotek SS a Ruské osvobozené armády (tzv. vlasovci) příslušníky revolučních gard. Do boje se skupinou o síle přibližně 50 útočníků, jimž za obětí padl student Karel Hampl, se zapojili jak čeští odbojáři, tak projíždějící sovětsí vojáci. První zprávy o výsledku hovořily o 130 padlých a zraněných na všech stranách. Pozdější informace takovéto množství dementovaly a tehdejší oficiální materiály uváděly kolem 40 zabitých Němců a vlasovců, jednoho zabitého Poláka z Rudé armády a dva zraněné Sověty. Boje, které se odehrávaly přímo v ulicích lá-

na zdejším zámku pplk. Schusterem.

Tehdejší prozatímní okresní velení československé armády v čele s gen. Mrázkem si uvědomovalo vážné nebezpečí, které v sobě nesla koncentrace silné německé posádky přibližně o 3000 mužích v Milovicích, z nichž podstatnou část tvořily jednotky SS a elitní oddíly Wehrmachtu. Patrnou vojenskou převahu protivníka ještě zesiloval nedostatek zbraní, kterou mělo tehdejší povstalecké velení k dispozici. Nehledě na zprvu roztroušené partyzánské jednotky v okolí Loučeň nebyly k dispozici žádné organizované jednotky, které by bylo možné využít k odzbrojení okupantů. Vše ovšem vyvážila obětavost prostých lidí, kteří na důležitých dopravních tepnách, především ve směru na Prahu, stavěli silniční zátarasy a barikády. Obyvatelstvo ovšem bylo značně zneklidněno, protože i přes optimistické rozhlasové zprávy Němci zdaleka nevystupovali poraženecky.

Následující dva dny se nesly především ve snaze získat co nejvíce informací o protivníkovi. Nejistota vycházela především z toho, že nikdo nevěděl, co Němci chystají. Přitom si každý byl vědom, čeho jsou zvláště jednotky SS schopny. Nervozita ve městech se kupodivu neprojevila v plné míře na venkově, kde občané v touze po svobodě místy odzbrojovali malé německé jednotky, přičemž obyvatelé ukořistili nemálo pěchotních zbraní. Přímé bojové akce přinesla až sobota 5. května.

Boje v Loučeni a okolí 5. a 6. května

Loučeňský Národní výbor navázal v sobotu 5. května kontakt s velitelem německého muničního skladiště u Jiváku, který oddílům Revoluční gardy sklad bez boje vydal a vzdal se s celým svým

jako vojenský poručík v kterých fašistických režimů v Jižní Americe, vyčlenil pro akci 4 tanky typu PzIVH a přibližně 100 vojáků, z nichž část tvořili jako dobrovolníci letci. Ti již neměli na čem létat, neboť probíhala systematická likvidace všeho leteckého.

Po obdržení této zprávy se rozhodlo vedení Národního výboru okamžitě sklad opustit. Při ústupu se část českých jednotek dostala do kontaktu s nepřitelem. Ten následně pronikl do Loučeň, kterou terorizoval, což stálo život 6 mužů, z nichž jeden byl ještě školákem.

Po ukončení bojů odvezli Němci 41 obyvatel jako rukojmí na letiště Boží Dar. Kromě Františka Strupka, kterého Němci mučili a posláz 7. května v Milovicích popravili, se všichni vrátili 8. května domů. Tentýž den odjelo směrem k Všejanům na padesáti autech také kolem 400 příslušníků eskadry Immelmann. Ta byla posléze odzbrojena na letišti Hradčany na Českolipsku.

Pokusy o odzbrojení posádky ve Mcelích

Pokus revolučních gard odzbrojit německou posádku na zámku ve Mcelích skončil v sobotu neúspěchem, při kterém bylo zajato pět osob, které za krutých podmínek místní německý velitel uvěznil. Ještě tentýž den byl učiněn pokus o jejich vysvobození, který se bohužel nezdařil.

Teprve po vyslání žádosti na Loučeň, v jejímž okolí se zdržovaly organizovanější jednotky, se podařilo demonstrovací síly přinutit německou posádku o síle 3 důstojníků a 100 mužů odzbrojit. Rukojmí se podařilo zachránit.

Silniční zátarasy představovaly hrozbu

Německé jednotky, které se nechťely dostat do sovětského zajetí, se snažily dostat se k Plzni do amerického za-

K těžším bojům došlo v pondělí a úterý 7. a 8. května také v Rožďalovicích, kde padlo 6 místních. Situaci zde zklidnil až příchod Rudé armády 8. května, která nacisty odzbrojila.

Osvobození někde přišlo již osmého

První spojenečtí vojáci v okrese se objevili kolem půl sedmé ráno v úterý 8. května v Sadské. Nešlo ještě o přímé osvoboditele, ale o kolonu šesti amerických průzkumných vozidel s bílou vlajkou, které vezly parlamentáře US Army k jednání s maršálem Schoernerem do Lázní Velichovky. Bez zastavení projela tato kolona také lázeňským městem a uháněla směrem na Hradec Králové. Tatáž kolona byla kolem sedmé hodiny večer spatřena při zpáteční cestě.

Rudá armáda se téhož dne probodovala na území okresu. Sovětská vojska, která postupovala od Prahy, Jičína, Mladé Boleslavi a Hradce Králové, osvobodila jako první vesnici regionu Košík, po němž následovala další sídla v blízkém okolí.

Němci se ovšem nevzdávali, což bylo osudné Dymokurám. Zde vojáci Wehrmachtu vykradli několik bytů, rozstříleli školu a četnickou stanicí a obsadili sídlo zdejšího Národního výboru. Poté, co Němci odtáhli, se život této vesnice dostal do normálních kolejí.

Dobrá diplomacie poděbradského Národního výboru i soudnost německého velitele zámecké posádky pplk. Schustera přispěla značnou měrou k tomu, že vojáci začali Poděbrady opouštět ještě týž den. Odsun německých jednotek z města a radiostanice byl ukončen 8. května večer.

Stálá hrozba ofenzivních akcí jednotek Wehrmachtu a SS z milovického vojenského prostoru si vynutila výraznější operace obranného

Kolem jedné hodiny odpodle ostřelovali někteří příslušníci jednotek SS a Ruské osvobozené armády (tzv. vlasovci) příslušníky revolučních gard. Do boje se skupinou o síle přibližně 50 útočníků, jimž za obět padl student Karel Hampl, se zapojili jak čeští odbojáři, tak projížďející sovětské vojáci. První zprávy o výsledku hovořily o 130 padlých a zraněných na všech stranách. Pozdější informace takové množství dementovaly a tehdejší oficiální materiály uváděly kolem 40 zabitých Němců a vlasovců, jednoho zabitého Poláka z Rudé armády a dva zraněné Sověty. Boje, které se odehrávaly přímo v ulicích lázeňského města, zuřily až do čtvrté hodiny. Revoluční Národní výbor později viníky vypátral a na základě rozsudku Lidového soudu bylo v noci na zámku v Poděbradech popraveno 8 Němců a tři vlasovci.

V dalších dnech vojáci Rudé armády zajišťovali ukryté skupiny vojáků bývalé Třetí říše. K tragické události došlo 12. května, kdy při čištění prostoru u Velkých Výklek narazili sovětské vojáci na v nedalekém lese na schované příslušníky SS a vlasovce, kteří zahájili palbu. Zbytečně tak ještě předtím, než byli zlikvidováni, připravili o život několik vojáků Rudé armády. A to bylo tři dny po kapitulaci německých branných sil.

Tento článek nemůže být zdaleka vyčerpávající. Možná, že jsme někoho opomněli a na nějakou událost zapomněli. Naším záměrem ovšem bylo připomenout statečnost všech, kteří se před 53 lety na osvobození Československa podíleli, i těch bezjmenných.

S využitím materiálů Státního okresního archivu Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem a dobového tisku zpracoval MICHAL PLAVEC

V květnových dnech prchali němečtí vojáci z Čech také po železnici. Odjezdu vlaků z Milovic a Lysé nad Labem bránili čeští vlastenci, kteří přerušovali koleje. Snímek, za jehož pořízení tehdy hrozila autorovi smrt, zachycuje odjezd transportu z některé stanice na trati Lysá nad Labem - Stará Boleslav. Pochází z pozůstalosti odbojáře Ladislava Tomka.

TÝDENÍK

NYMBURSKO

List občanů okresu Nymburk

OD KONCE II. SVĚTOVÉ VÁLKY UPLYNULO PADESÁT LET

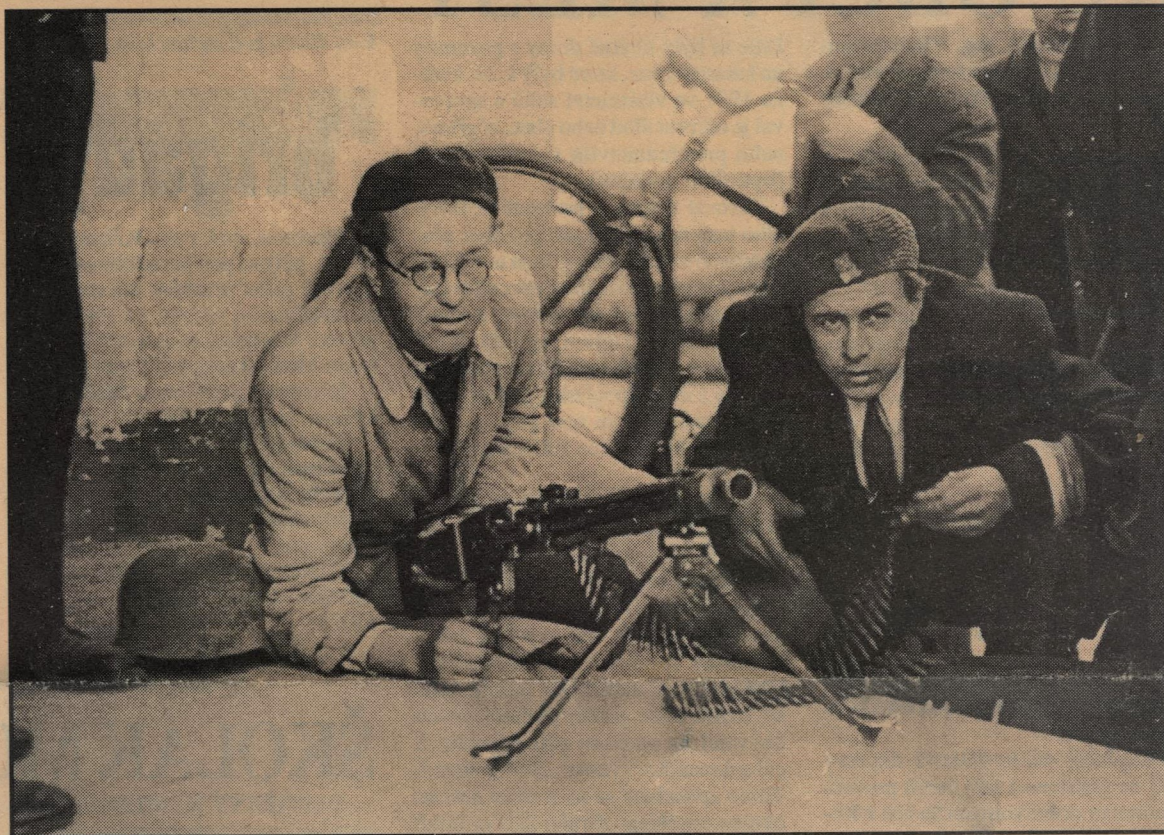
NEZAPOMÍNEJME ANI PO DESETILETÍCH

Druhého května roku 1945 se obyvatelé Nymburka otevřeně postavili proti německým okupantům, aby nejprve spontánní akcí a posléze organizovaně se zbrání v ruce dali podnět dalším českým městům. Mezi nimi jako první povstaly Poděbrady.

V té době už byla značná část našeho území osvobozena, od západu americkou armádou, od východu vojsky sovětskými. Střed Čech a především Praha se však staly nejohroženějším územím, neboť zde bylo soustředěno obrovské množství silně vyzbrojeného elitního německého vojska. Pražské povstání pak urychlilo postup Rudé armády, i když dnes si již otevřeně můžeme přiznat, že Američanům byl z mocensko - politických důvodů znemožněn daleko dřívější zásah, který mohl zabránit obrovským ztrátám na životech. Osmého května byla podepsána bezpodmínečná kapitulace nacistického Německa. Vlasovci a posléze i vojáci Rudé armády vstoupili do Prahy a ukončili poslední boje.

I přesto, že z historického hlediska není všechno zrovna tak, jak se nám v upraveném dějepise snažili události pětadvacátého roku vykládat komunističtí ideologové, neměli bychom zapomínat na ty, kteří přinesli naší svobodě oběti nejvyšší. Mezi padlými na bojištích a umučeními ve věznicích a koncentračních táborech byli i naši spoluobčané, ale nejvíce životů položili sovětské vojáci. Všichni si zaslouží tichou vzpomínku a kytičku na hrob.

Jan Řehounek

Tuto fotografii pořídil pan Jaromír Barták v květnu 1945. Nymburští občané se chopili zbraní a již tři dny před vypuknutím pražského povstání se postavili hitlerovským okupantům. Od osmého května odzbrojovali a brali do zajetí německé vojáky po stovkách.

Čechové!

Hodina osvobození udeřila. Pouta jsou zlomena; z otroků stali jsme se svobodnými občany.

Německo kapitulovalo!

Nymburský Národní výbor, potvrzený naší jedinou legální vládou v Košicích, převzal tímto okamžikem veškerou moc v celém poliúckém okrese nymburském, v jeho nynějších hranicích a nařizuje jménem republiky s okamžitou platností:

1. Veškeré obyvatelstvo okresu je povinno naprostou poslušností Národnímu výboru.
2. Radostné chvíle národního osvobození oslavte důstojně. Klid a pořádek nemí být nikde poručen.
3. Pomozte při vyhledávání a zajištění zločinných okupantů a zrádců národa. Kdo by však jednal svémocně, vyřizoval sám osobní účty, nebo trestal sám Němce nebo zrádce a kdo by loupil nebo drancoval, bude přísně potrestán, třeba i smrtí. Soudit nebude ulice, nýbrž národní soudy a to rychle a tvrdě.
4. Všechny státní a veřejné úřady, služby a podniky podléhají neomezené pravomoci Národního výboru. Dokud nedostanou další příkazy, jsou povinny pokračovat ve své činnosti, pokud neodporuje zájmům národa a státu.
5. Přednostové všech státních a veřejných úřadů, služeben a podniků, dostavte se ihned do úřadovny Národního výboru.
6. Veškeré zákony a nařízení, zejména v oboru zásobování, zůstávají prozatím v platnosti. Ruší se však veškeré výhody Němců a všechny předpisy protizidovské.
7. Nymburský Národní výbor působí pro Poděbradsko a Královoměstcecko, prozatímne jen do té doby, než bude vytvořen Národní výbor pro bývalý politický okres Poděbrady.

Další prozatímní nařízení budou následovat.

Plněme věrně a oddaně veškeré příkazy košické vlády a očekáváme s velkým nadšením, překypujícím radostí a vděčností, brzký příchod osvoboditelské chrabré Rudé armády.

Okresní Národní výbor v Nymburce.

Ing. V. Boháč,
revizor O. S. P. Nymburk, předseda.

Alois Tyl,
topič ČSD v. v. Nymburk, 1. místopředseda.

Miroslav Groh,
dílenský, Nymburk, 2. místopředseda.

Jaroslav Grus,
ředitel škol, Nymburk.

Karel Dědek,
rolník, Krchleby.

Jan Lejsak,
soustružník, Nymburk.

Václav Vach,
stroj zámečnický, Oskofinec.

Josef Javůrek,
strojvůdce, Budměřice.

Josef Čmúgr,
dělník ČSD v. v., Nymburk.

Vilém Beneš,
živnostník, Nymburk.

Josef Ladra,
pomocný zaměstnanec ČSD, Nymburk.

František Šulc,
skladník ČSD, Nymburk.

Jar. Hamr,
zámečnický ČSD, Nymburk.

Jar. Krauman,
dílenský, Nymburk.

Štěpán Boháč,
pomoc. zaměstnanec, Nymburk.

Gabriel Dlouhý,
kámoš, Nymburk.

Jiří Nesměrák,
dílenský, Nymburk.

Josef Sejbal,
ředitel Hospodářského družstva, Nymburk.

Václav Pulda,
rolník, Patřín.

František Dytrych,
rolník, Kamenný Zboř.

Anna Doušková,
učitelka, Nymburk.

Aloisie Pavlovská,
úřed. Svazu středolab. elektráren, Nymburk.

Jiří Matek,
úředník ČSD, Nymburk.

Arnošt Staněk,
Sdská.

Organizace zřídky...
a se bez pochybnosti...
Nymburk

Fotografie zřídky...
Nymburk

Národního výboru

(Z řeči na poslední schůzi plna prvního ONV).

Dnes, kdy naposledy scházíte se v seskupení jaké se zrodilo z revoluce, přicházíme poděkovat. Poděkovat za všechnu práci a za dobrou snahu Vám všem.

Vidím před sebou to veliké období naší spolupráce, naplněn štěstím nad vítězstvím poctivé a obětavé práce, naplněn vítězstvím dobré vůle.

Osud mi dopřál, abych mohl spolupůsobiti při sestavování našeho národního výboru a abych mohl pracovati mezi Vámi od počátku až dodnes. Mám tím větší radost, že jste se osvědčili. — Za málo dní předstoupíte před delegáty našeho lidu a budete klásti počet a výkon své práce. Můžete předstoupit před ně s klidným svědomím. Ve všech dnech dnech pracovních schůzí, říkali jsme si: ano, dělaly se chyby, nepovedlo se všechno ale dnes je schůze tak trochu sváteční, vystupujeme nad rmut denních starostí a uvědomujeme si: ano, dělaly se chyby, nepovedlo se všechno, v tempu jsme ke konci povolili, ale zvažme-li to a porovnáme-li úspěchy a neúspěchy, klad a zápor dobré a zlé, klesne jasně míška ve váš prospěch.

Není to dilem štěstí, hrou náhod, je to ovoce poctivé práce a dobré vůle, která nás přes občasná škorpení pevně spojuje. A chtěl bych právě spojit s tímto poděkováním prosbu k vám všem, abyste byli pamětliví toho, že ta dobrá vůle, ta vzájemná snášlivost, ta upřímná spolupráce nám to vyhrála, abyste myslili vždy více na to, co nás všechny spojuje, ne na to, co nás rozděluje.

Je to pevné pouto přátelství mezi námi, pouto které spojuje ty, kteří spolu stáli na život a na smrt. Měli jsme Osud na své straně už v podzemí a náš Ježek právem citoval Písmo: „Padne jich po boku tvém tisíc a deset tisíců po pravici tvé, ale k tobě se to nepřiblíží“, a měli jsme štěstí i v revoluci.

Marně hledám slova, která by vypověděla velikost těch hodin, které jsme spolu proživali, když se propadali v prach starý svět, když jsme silni vírou stáli — mnozí z nás — zatčení spolu před hlavěvními automaty v Znojmo — a za několik hodin zdravili pod německou palbou naši první svobodně vlající vlajku na náměstí.

Vzpomínám probdělých nocí revolučních a jitra osvobození 9. května kdy za třesku zbraní při odzbrojování poražených Němců, scházeli jste se v této síni: k slavnosti první schůzi a slibovali, že ze všech svých sil budete pracovat pro blaho svého lidu a slib jste dodrželi.

Vítězná Rudá armáda projížděla, dny a týdny nijak v bezstarostném radování národa, vy jste neměli ani čas se pořádně radovat, ač vítězství bylo Vaše, ani čas poděkovat svému vůdci, tobě, Viktoro, který jsi vytvořil a vedl naše podzemní hnutí, naši revoluci i náš výbor. Svoboda znamenala vám jen novou nejménšivnější práci, starosti a odpovědnost. Bylo vás na tu práci jen hrstka, naše dobrovolnické sbory byly přichystány většinou jen pro vojenské a pořádkové úkoly a tak, když první vlna nadšení pomírněla, zby-

vali jste na tu práci se svoji kanceláři skoro sami.

V té souvislosti s vděčností vzpomínám Dra Brožku a ostatních šest spolupracovníků, se kterými jsme zvládli nesmírnou agendu ústřední kanceláře v prvních porevolučních týdnech, kdy se o nás říkalo „to je ta kancelář, kde dělají všechno“. Dnes se její úkoly menšily, ale práce zůstala novému ústřednímu tajemníkovi, osvědčenému s. Hruzovi dost. Štěstí, že se mezi tím dobře uvedla prezidiální kancelář s neúnavným tajemníkem Zahradníkem.

Ale brzy se rozběhly komise a přejímaly jeden úkol za druhým, pak se zapojil postupně celý okresní úřad, ustavil se místní národní výbor, plenární schůze ONV vystřídala od června rada, prezidiální vyřizování záležitostí ustupovalo rozhodování v radě. Význačnou měrou podporovalo nás od počátku Okresní revoluční odborové hnutí, z jehož iniciativy vyrostly dnes dobře fungující závodní rady. Pevně se zformovaly politické strany, funguje Svaz zemědělců, místní národní výbory na venkově plní čím dále tím rozváznější a čilejší své úkoly, pomáhá NTV, Svaz mládeže atd. a organizační výstavba okresu se dokončuje.

Ale té práce mezi tím, té drobné práce, tisíce návštěv, porad, intervencí, rovnání bolestí veřejných i soukromých, tisíce drobných kaménků na výstavbě lepšího zítřka. Duřilo se jen díky svornosti a píli, neúmorné, fekné „Ladovské“ píli.

(Pokračování).

Dokončení na

str. 94

CO PŘEDCHÁZELO 2. KVĚTNU 1945 V NYMBURCE

Spontánní povstání na Nymbursku dne 2. května 1945, o kterém jsme psali v 9. čísle NO na str. 3, nebylo tak zcela náhodné. V březnu a dubnu 1945 dostupily revoluční přípravy svého vrcholu, prakticky v každé obci okresu byly vytvořeny ilegální revoluční MNV (což nemá obdobu) a do této činnosti bylo zapojeno na 500 osob. Jak tyto odbojové organizace vznikaly, jaký byl jejich osud?

Hlavní proud protinacistického odboje na Nymbursku, který vznikl hned po 15. březnu 1939, je úzce spjat se Sokolem. ON, PÚ, PVVZ, ÚVOD nevytvořily v Nymburce řídicí regionální složky a komunisté byli soustředěni pouze na udržení svých ilegálních partajních buněk. Vedoucí skupina odboje se vytvořila kolem vzdělavatele ČOS Župy Tyršovy Václava Jandy, v níž se sdružili sokolové Jaroslav Douša, Ota Fišer st., Jaroslav Grus, Václav Kutek, Václav Koch, Bohumil Macháček, Josef Štafl a další. Zároveň probíhalo formování odboje po linii učitelské. V čele stál okresní školní inspektor Ladislav Janák, který se opíral především o učitele Doušu, Gruse a Jandu. Obě akce se do značné míry prolínaly, protože všichni jmenovaní vedoucí učitelského odboje byli zároveň sokoly.

Sokolský odboj se orientoval nejdříve na ukrytí sokolského inventáře a archivu, podporu rodinám zatčených a vyhnaným z pohraničí, získávání a ukrytování zbraní, rozmnožování a kolportování ilegálního tisku. V tom pod vedením J. Gruse pracovali zejména učitelé Karel Střemcha a Marie Kroutilová a železničáři Václav Kutek a Otakar Louda.

Samostatně se organizovala mladá sokolská generace pod vedením Jiřího Matka, který kromě sebe soustředil nejprve Miroslava Šenu, Gastona Košílku, Arnošta Staňka, Josefa Krumla, Josefa Pospíšila

popud Josefa Ouředníka z Prahy, přímého spolupracovníka vojenského velitele R 3, armádního generála V.B. Luží.

V. Boháč se nejprve soustředil na zpravodajskou činnost, do které zapojil zejména ing. O. Malého, Jindřicha Štulíka, Miroslava Groha a Jaroslava Gruse, do příprav vojenského oddílu bývalého aktivního důstojníka Rudolfa Turka. Do jara 1944 byl vytvořen okresní štáb R 3 ve složení: V. Boháč (předseda), dr. Jiří Šura, dr. Josef Brožek (legislativa), Josef Sejbal (zásobování), J. Grus (školství, osvěta), plk. Václav Nouzák (vojen-

zatýkáním. Za místní vedoucí byli na Královéměstecku vybráni: Josef Zvěřina, Josef Nezbeda, František Tillman a Václav Sobota, na Poděbradsku: Vojtěch Cepek, Čeněk Kočí, Bohumil Říha, Josef Obr, Jaroslav Peřina, Vladimír Martínek a dr. Ladislav Filip. Tak bylo ve všech větších obcích tří okresů vytvořeno celkem 117 ilegálních MNV. Vybraní členové odboje průkazky zmocňující je k výkonu revoluční moci. Velkou většinou to byli učitelé – a zároveň sokolové a záložní důstojníci, nechyběli ani evangeličtí duchovní. Pouze dva z původně vybraných ze zbabělosti

Členové revolučního ONV v Nymburce, který vznikl v březnu 1945 na základech nymburského štábu R 3. Zcela nahoře zprava: Viktor Boháč, předseda, Alois Tyll, místopředseda.

Foto: archiv autora

později název „Odboj čs. mládeže“. První tři jmenovaní podnikli první akci již v lednu 1939, kdy se vloupali do Národního domu v Nymburce, kde byly uloženy zbraně demobilizované armády. Kořist byla uložena u Košílků, později zakopána v kůlně na palivo u Matků. V roce 1940 se skupina orientovala na opatřování potravin pro postižené. Od roku 1941 se činnost rozšířila o sabotáže na železnici, kde byla část členů zaměstnána (rozřezávání brzdových hadic vlaků, sypaní písku do ložisek vagonů apod.). V roce 1942 požádal J. Matek J. Gruse o zapojení do vyšších odbojových složek, což se později stalo. Skupina se postupně rozšiřovala o Miroslava Novotného, Jiřího Jandu, Miroslava Knitla, Radka Sejbala, Otu Fišera ml., Václava Volejníka atd., v revoluci dosáhl počet členů dvou set. Až do konce roku 1944 pokračovali mladí sokolové samostatně, počátkem 1945 byli zapojeni do struktur tvořícího se ilegálního ONV v Nymburce, jehož členem se J. Matek později stal.

Učitelství odboj připravil legální základnu pro svou činnost v „kurzech pro mládež škole odrostlou“, které byly zřízeny v 13 kulturních střediscích okresu. Po dobu tří let se v nich šířila národní idea a povzbuzovalo národní sebevědomí. Další akcí byla záchrana vyřazených knih z obecních knihoven. V tomto směru prokázal J. Grusovi významnou pomoc zejména neohrožený četník Křesnička. Rovněž bylo úspěšně sabotováno omezování počtu tříd a žáků vyšších ročníků. Také nadměrný počet hodin němčiny existoval pouze na papíře, místo toho se učil dějepis a literatura. V tom vynikaly zejména školy v Loučeni. Dělo se tak s vědomím inspektora Janáka i jeho nástupce Příkryla, díky podpoře předsedy Újezdní školní rady Václava Kocha z Patřína i celého učitelského sboru.

Postupně však přecházela vedoucí iniciativa na jiné složky. Brzy byli zatčeni V. Janda, J. Douša, J. Štafl, později V. Kutek a O. Fišer st. V létě 1943 se vedoucí role v nymburském odboji ujímá R 3, jejíž základy zde položil Ing. Viktor Boháč na

ské záležitosti), M. Groh (představitel Dílen ČSD), Alois Tyll (bývalý poslanec KSČ). V březnu 1945 vznikl na tomto základě revoluční okresní národní výbor (RONV).

Mezitím rozvinul J. Grus na rozhraní roku 1943/1944 prostřednictvím ředitele měšťanky Josefa Brzáka ilegální spolupráci s učitelem Janem Ježkem, který byl zapojen po linii evangelické církve do podzemní činnosti řízené z Ml. Boleslavi a zahrnující počátkem roku 1944 značnou část severních Čech, především Pojizeří. Šlo o Severočeské revoluční národní podzemní hnutí (SRNPH), v jehož čele stál učitel Miroslav Dvořák (Sova) z Ml. Boleslavi. Ježek byl pověřen vedením na Nymbursku. Od února 1945 se pak celá Ježkova síť na okrese stala součástí R 3. Na podzim 1944 byla navázána i trvalá spolupráce mezi Boháčovým štábem R 3 a Hložkovými partyzány z Jabkenic. Tak se postupně přes zatýkání vedoucích nejen v Nymburce, ale i v Ml. Boleslavi (Dvořák, Šterba, Škach) a v Poděbradech (*plk. Uher, škpt. Šťastný, inspektor Janata) dotvářelo sjednocování odboje. Po zastřelení J. Ouředníka dne 13. 9. 1944 gestapem byl kontakt na celostátní vedení R 3 přes Josefa Císaře. Do revolučních dnů byly tak do R 3 na Nymbursku zapojeny všechny větší ilegální složky a s dalšími samostatnými skupinami byl vybudován spolehlivý styk.

Počátkem roku byl Boháčovi tlumočen rozkaz vedení R 3, aby se urychleně přikročilo k ustavení ilegálních MNV. Ježek měl již předtím ve všech obcích okresu 1–3 důvěrníky. Vedoucím této akce byl J. Grus, který celý život na Nymbursku veřejně působil a dokonale znal kraj i lid. Jeho nejbližšími spolupracovníky v tomto směru byli: Rudolf Houška, Anna Doušová, František Štunc, Bohumil Štoček, Jan Novák, Karel Uzel, Stanislav Kadeřábek a Bohumil Ruml. Počátkem března 1945 pověřil nymburský štáb R 3 Ježka a Gruse, aby ustavili ilegální MNV také ve všech obcích soudního okresu Poděbrady a Městec Králové, kde bylo vedení odboje rozvráceno

odmítli. Aby své selhání zaretušovali, přihlásili se po válce do KSČ a působili tam pak velmi „revolučně“, zejména po únoru 1948.

Podle pokynů Košické vlády mělo být politické zastoupení v revolučních orgánech paritní. V této souvislosti se projevil nepřipravenost KSČ, která je v příkrém rozporu s pozdějšími legendami o „vedoucí úloze“ této strany. Do 24členného ilegálního ONV v Nymburce (později rozšířeného na 30 členů), byl A. Tyll schopen v březnu 1945 jmenovat pouze sebe a Václava Vacha, v dubnu do datečně ještě Josefa Javůrka, další tři členy až 8. 5. 1945. Vyplývá to nejen z memoárů V. Boháče, tyto skutečnosti potvrdili i další přímí účastníci: dr. J. Sůra, J. Grus, J. Ježek.

V březnu a dubnu 1945 se Boháč osobně setkal s velitelem řepínských partyzánů, sovětským majorem Kaniševem a domluvil společné akce (zprostředkoval Josef Rajl a mlado-boleslavský odbojář dr. Hess) a 28. 4. se zúčastnil velkého srazu vedoucích SRNPH, Krystal a Alex u Svijan kde byla domluvena koordinace bezprostředně nastávajících událostí.

Ale to už bylo v předvečer 2. května...

MILAN JEŘÁB